

Minna Sarantola-Weiss

Esittämistavalla on väliä

Outi Turpeinen: *Merkityksellinen museoesine. Kriittinen visuaalisuus kulttuurihistoriallisen museon näyttelysuunnittelussa*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A 65, 2005. 255 s.

Kulttuurihistorialliset museot työskentelevät tänä päivänä tilanteessa, jossa elämysten tuottamisen tarve tuntuu jatkuvasti kilpailevan niiden perinteisen perustehtävän, katoavan maailman tallentamisen ja tiedon jakamisen, kanssa.

Vitriinin ihme

Outi Turpeisen väitöskirja *Merkityksellinen museoesine* tarttuu tähän kysymykseen visuaalisen elämyksen ja tiedon vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkimuksen keskiössä on museoesine. Turpeinen tarkastelee esineiden erilaisten esittämistapojen merkityksiä tiedon esittämiselle ja vastaanottamiselle. Perusoivallus on se, että varastossa näennäisen hiljaisena ja neutraalina lojuva museoesine saa uuden äänen ja uusia merkityksiä, kun siitä tulee näyttelyesine. Tällä tavoin Turpeisen tutkimus on osa keskustelua, jossa on jo joitakin vuosikymmeniä pyritty kyseenalaistamaan museon rooli objektiivisen tiedon välittäjänä. Sellaisena tutkimuksella on ilman muuta paikkansa sekä kansainvälisen että kotimaisen museologian kentässä. Toivon, että kirja päättyy nopeasti kurssikirjalistoille museologian opetuksessa, sillä se sisältää hyvän ja perusteellisen läpikäynnin museoesineisiin liittyvästä kansainvälisestä keskustelusta.

Se on myös hyödyllinen kertaus alalla pitempään työskennelleille. Meidän kaikkien on hyvä tiedostaa ja kyseenalaistaa totut toimintatavat. Pyhittäminen ja salatun tiedon kontrollointi sekä sen hallittu paljastaminen ovat museotyön arkipäivää. Museonäyttely vahvistaa usein olemassa olevia ajattelumalleja ja suuria kertomuksia. Museolla voi kuitenkin olla myös emansipatorinen visio. Maailmassa on paljon salattuja ja vaiennettuja tarinoita.

Turpeisen tutkimuksessa asiaa havainnollistaa vitriinin laaja tarkastelu. Museoesineen sijoittaminen vitriiniin on näyttelyrakentamisen rutiineja, jolla runsaasti esineturvallisuudesta

lähteviä käytännöllisiä perusteluja. Asian toinen puoli on se, että vitriiniin pantu esine joutuu mukaan ylevöittämis- ja vieraannuttamisprosessiin, jossa museo arvottaa esineitä katsojan puolesta, ja katsoja etäännyy esineen aineellisesta todellisuudesta. Koskeahan museoesineeseen ei voi juuri koskaan, mutta myös näköelämys muuttuu, kun vitriinin lasi tulee katsojan ja esineen väliin.

On myös hyvä käydä jatkuvaa keskustelua siitä, voiko kulttuurihistoriallisen museon näyttely olla kaunis tai elämyksellinen, ja silti myös välittää tietoa. Turpeisen väitöskirja on itse esineenä hieno esimerkki siitä, miten tärkeää visuaalisuus on tiedon välittymiselle. Kuvien lämpö ja paperin pehmeys tuntuvat välittävän kirjoittajan lämpimiä tunteita tutkimusaihettaan kohtaan. Kokemuksellisuus on myös modernin museopedagogiikan lähtökohta. Kokeminen ja tunne ovat oppimisen edellytyksiä. Onko museonäyttelyn synnyttämä tunne viileän neutraali ja etäinen vai intiimi ja läheinen?

Tiede taiteen palveluksessa

Turpeinen haluaa väitöskirjansa olevan taiteenalan tutkimus. Se on raportti prosessista, jossa taiteilija on työstänyt omia museokokemuksiaan ja näkemyksiään vuorovaikutuksessa oman taiteellisen työskentelynsä kanssa. Tämä vuorovaikutus on dokumentoitu vakuuttavasti. Omasta perinteisestä akateemisesta taustastani käsin koen taiteen puristamisen tieteen muottiin ongelmallisena ja tämäkin tutkimus kuvittaa asiaa osaltaan. Kahden perinteisesti vastakkaisiksi miellettyjen maailmojen yhdistäminen tuottaa kirjaan ylimääräisen jännitteen. Kirja on hybridi, jossa molemmat osat ovat kärsineet hieman. Sävykkäät ja sisällöllisesti rikkaat valokuvat sekä analyysia tukeva värimaailma ja taitto tarjoavat lukijalle tavanomaista väitöskirjaa voimakkaamman visuaalisen elämyksen. Ne kuvittavat osaltaan kirjan johtoajatusta visuaalisten elementtien merkityksellisyydestä museon sanoman välittymiselle. Se on ajatus, joka minun on helppo jakaa kirjoittajan kanssa.

Silti tekijän omin, kirjassa referoidut taiteelliset projektit, jäävät sittenkin vain kaksiulotteisten kuvien varaan. En ole itse nähnyt tutkimukseen kuuluvia näyttelyprojekteja, ja niinpä ilmeisen kiinnostavat, kauniit ja sisällökkäät näyttelyt välittyvät minulle vain osittain. Tutkimus ei sen

vuoksi muodosta omaa mikrokosmosta vaan tuntuu olevan heijastuma tai raportti jostakin, joka on suurelta osin tapahtunut toisaalla. Tämä tosin on installaatiotaiteen ongelma yleisemminkin. Alkuperäistä elämystä on mahdotonta toistaa muiden välineiden kautta. Toisaalta Turpeinen on minusta ansiokkaasti pyrkinyt välittämään taiteilijasubjektin vahvan läsnäolon, joka tuntuu kautta koko tutkimuksen voimakkaan reflektioivana lähestymistapana, jossa reflektio tapahtuu nimenomaan kokevan ja tekevän taiteilijasubjektin ja esineiden välillä. Ote on reflektioiva myös tieteellisesti, mutta ominta ja uusinta teoksessa ei ole museoesineen esittämiseen liittyvät tieteelliset oivallukset tai uusi tieto, vaan taiteellisen metodin yhdistäminen tieteelliseen tutkimukseen.

Taidetta museoihin?

Käsillä olevan väitöskirjan tasolla kysymys on ainoastaan eri lähestymistapojen välisen tasapainon löytymisestä tilanteessa, jossa jokin uusi on vasta haastanut perinteisen diskurssin. Asia ei siis itse asiassa ehkä ole ongelma ollenkaan, vaan ainoastaan haaste keskustelun osapuolille.

Kysymys muuttuu mutkikkaammaksi, jos tutkimuksen päävaatimus - kärjistäen: lisää visuaalisuutta ja taiteilijoiden läsnäoloa kulttuurihistoriallisiin museoihin - siirretään käytäntöön. Silloin jokainen teko muuttuu kirjoittajan teesien mukaisesti merkitykselliseksi. Objektivisen tiedon ja ns. todellisuuden esittäminen on vaativaa nyky maailmassa, jossa kaikki rajat pyrkivät liukumaan. Oman näkemykseni mukaan ns. todellisuus, tai pikemminkin joukko todellisuuksia, on kuitenkin olemassa, ja kulttuurihistoriallisen museon on jatkossakin vaalittava niitä. Todellisuuden ei kuitenkaan pitäisi sulkea pois elämyksellisyyttä. Päinvastoin, elämys ja taide voivat sanoa todellisuudesta jotakin merkityksellistä, jota ei saavuteta pelkän tieteellisen "toden" kautta. Suomen tuhannessa museossa on vuosittain esillä toinen mokoma näyttelyitä, joten kokeilemisen paikkoja on varmasti. Elämyksellisyyden ei tarvitse tarkoittaa viihteellistymistä.

Kirjoittaja on filosofian tohtori, joka työskentelee tutkimuspäällikkönä Helsingin kaupunginmuseossa.